

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การตั้งชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทยดังที่ เรไร ไพรวรรณ (๒๕๕๑ : ๒๘๕) ได้กล่าวว่า คนไทยมีความเชื่อว่าการตั้งชื่อให้เป็นมงคลนั้น จะส่งผลให้เจ้าของชื่อมีความสุข ความเจริญ มีฐานะดีและมีสุขภาพดี ความเชื่อในเรื่องการตั้งชื่อนี้ ทั้งการตั้งชื่อบุคคล การตั้งชื่อสถานที่ต่าง ๆ ก็ถือคติเช่นเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ บางชื่อได้รับการเรียกขานกันมานานนับร้อยปี จึงมีความหมาย ความผูกพันหรือความศรัทธาและมีเรื่องราวความเป็นมาที่น่าสนใจ

การศึกษานามนิามของ “ชื่อสถานที่” ที่บุคคลในแต่ละหมู่บ้านในท้องถิ่นนั้นๆ กำหนดรับรู้ เข้าใจร่วมกัน เพื่ออธิบายถึงที่ตั้งเฉพาะนามนั้น มีที่มาจากต้นเหตุแตกต่างกันไป เช่น มาจากนิทาน ตำนาน ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสอดคล้องทางด้านภูมิศาสตร์ จากนามของบุคคลสำคัญ เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงร่องรอยความเป็นมา ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้เราทราบประวัติของหมู่บ้านและสะท้อนให้เห็นภาพของการดำรงชีวิต แนวคิด ค่านิยม ของคนในชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือ เดิมชื่อเมืองหริภุญไชย เป็นเมืองโบราณดังที่ปรากฏในหนังสือ มนต์เสน่ห์ เมืองลำพูน(๒๕๕๔ : ๗๗)กล่าวไว้ว่า จังหวัดลำพูนมีอายุประมาณ ๑,๓๔๓ ปี ตามพงศาวดารโยนกเล่าสืบต่อกันถึงการสร้างเมืองหริภุญไชย โดยฤาษีวาสุเทพ เป็นผู้เกณฑ์พวก เม็งคนตร หรือ ชนเชื้อชาติมอญมาสร้างเมืองนี้ขึ้น ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสองสาย คือแม่น้ำกวัง และแม่น้ำปิง เมื่อมาสร้างเสร็จได้ส่งทูตไปเชิญราชธิดาภคินรีเมืองละโว้ พระนาม “จามเทวี” มาเป็นปฐมกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญไชย สืบราชวงศ์กษัตริย์ ต่อมาหลายพระองค์ จนกระทั่งถึงสมัยพระยาธิบาลจึงได้เสียการปกครองให้แก่พ่อขุนเม็งรายมหาราช ผู้รวบรวมแคว้นแคว้นทางเหนือเข้าเป็นอาณาจักรล้านนา ถึงแม้ว่าเมืองลำพูนจะตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนา แต่ก็ได้เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางศิลปและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาปกครอง ดังปรากฏหลักฐานทั่วไปในเวียงกุมกาม เชียงใหม่และเชียงราย เมืองลำพูนจึงยังคงความสำคัญในทางศิลปและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

เมืองลำพูนจึงได้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย มีผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย คือ พลตรีเจ้าจักรคำ ขจรศักดิ์ ถึงแก่พิราลัย เมืองลำพูนจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครอง สืบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน “เมืองโบราณหริภุญไชย” ราชอาณาจักรอันรุ่งเรืองและเก่าแก่ที่สุดในภาคเหนือ

อำเภอแม่ทา เดิมอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองลำพูน ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๒ ทางราชการ ได้ยกฐานะชุมชนบ้านศาลาแม่ทาชั้นเป็นกิ่งอำเภอแม่ทา โดยเรียกชื่อตามลำน้ำที่ไหลผ่านในทุกตำบล คือ “ลำน้ำแม่ทา” ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร และมีพื้นที่ราบติดกับลำน้ำต่างๆ ที่ไหลผ่านพื้นที่อำเภอแม่ทา ประมาณ ๑ ใน ๔ ของพื้นที่ทั้งหมด ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐ กิ่งอำเภอแม่ทา ได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่ทา

อำเภอแม่ทายังมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับตำนานของพระนางจามเทวี ดังที่ปรากฏในตำนานพื้นเมือง ชื่อ ตำนานมูลละ มูลติ จารึกในใบลานเรื่องการขึ้นครองเมืองหริภุญชัย กล่าวไว้ว่า เมื่อสมัยพระนางจามเทวี พระนางมีช้างมงคลคู่บารมี ๑ เชือก เป็นช้างศึก ชื่อว่า “ช้างผู้ก่่างาเขียว” ยามว่างศึกสงคราม พระนางทรงให้ข้าราชการบริพาร นำช้างศึกเชือกนี้ไปเลี้ยงที่ห้วยแม่ลัวะปั่วด (เดิมประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา บริเวณห้วยแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของพวก ลัวะ (ละว้า) เมื่อพวก ลัวะอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น จึงทำให้บริเวณนี้เป็นที่ว่าง ลำห้วยแม่ลัวะปั่วด จะไหลลงสู่ลำน้ำแม่ทา ต่อมามีการเรียกผืนดินไปจากเดิม กลายเป็น ห้วยแม่สะปั่วด ราษฎรอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้และมีหมู่บ้านเกิดขึ้น เพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นตำบลทาสบเส้าและเป็นที่ตั้งของชุมชนอำเภอแม่ทา ในปัจจุบัน (<http://www.thasobsao.go.th/>)

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีความโดดเด่นของอำเภอแม่ทา และประวัติความเป็นมาก่อนการตั้งรกรากของชุมชนในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนข้างต้น แสดงให้เห็นว่าที่ตั้งของชุมชนในอำเภอแม่ทาล้วนมีความเป็นมาของชื่อสถานที่ที่น่าสนใจ ทั้งในด้านการศึกษาความหมายและคุณค่าของภูมินามจาก “ตำนานพื้นบ้าน” วรรณกรรมที่สืบทอดกันด้วยวาจาหรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” ซึ่งนับวันจะเลือนหายไป

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจและเล็งเห็นว่าการศึกษาภูมินามของ “ชื่อ” หมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จากตำนานพื้นบ้าน ว่าจะมีความหมายและมีคุณค่าต่อผู้คนในชุมชนอย่างไร และเป็นการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาของชาวบ้านไว้มิให้สูญหาย อีกทั้งผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอแม่ทา มีความเข้าใจภาษาถิ่นวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิประเทศเป็นอย่างดี ย่อมได้รับความสะดวก ในการศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูล ตำนานพื้นบ้านในท้องถิ่นของตน อันจะเป็นผลให้การรวบรวมข้อมูล มีความสมบูรณ์และละเอียดลออ และเพื่อให้คนรุ่นหลังได้จดจำ

เห็นคุณค่า “ตำนานพื้นบ้าน” ของชื่อหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา สามารถนำไปถ่ายทอดด้วยความภาคภูมิใจต่อไป

โจทย์วิจัย

๑. ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จากตำนานพื้นบ้านในแต่ละหมู่บ้าน เป็นอย่างไร

๒. ชื่อหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จากตำนานพื้นบ้าน มีความหมายและคุณค่าต่อชุมชน อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษารวบรวมและจำแนกประเพณีภูมินามของชื่อหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

๒. เพื่อศึกษาความหมายและคุณค่าของภูมินามจากตำนานพื้นบ้านของชื่อหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ที่มีต่อชุมชน

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

๑. ได้ทราบและเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาของภูมินามหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จากตำนานพื้นบ้านและคุณค่าของภูมินามที่มีต่อชุมชนในอำเภอแม่ทาจังหวัดลำพูน

๒. ชาวบ้านในชุมชนตระหนักในความหมาย เห็นคุณค่า ของความเป็นมาในชุมชนของตนเอง

๓. เพื่อรวบรวมตำนานพื้นบ้านของชุมชนในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนและเป็นการอนุรักษ์ภูมินามจากตำนานพื้นบ้านของชุมชนในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนให้อยู่คู่ชุมชนสืบไป

๑.๒ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ทฤษฎีจิตวิทยา บทบาทหน้าที่และคุณค่า

๑.๓ สถานที่

ชุมชนในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน รวมทั้งสิ้น ๗๒ หมู่บ้าน

๑.๔ ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

เดือนตุลาคม ๒๕๕๖ – เดือนเมษายน ๒๕๕๗ (๑๘ เดือน)

๒. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

๒.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ ที่ได้จากหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ ๖ ตำบลในอำเภอแม่ทา รวมทั้งหมด ๗๒ หมู่บ้าน

๒.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ ที่ได้จากศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่างๆประกอบด้วย หนังสือตำรา รายงานการวิจัย บทความ วารสารวิชาการและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสถานที่ราชการในพื้นที่ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล วัด ผู้ใหญ่บ้านและราษฎรชาวบ้าน ของหมู่บ้านในอำเภอแม่ทาจังหวัดลำพูน

๓. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ ชาวบ้าน ทุกหมู่บ้าน ในอำเภอ แม่ทา

๓.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือชาวบ้านที่กำเนิดในอำเภอแม่ทา มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สามารถเล่าถึงตำนานพื้นบ้านในอำเภอแม่ทาได้

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาประวัติความเป็นมา คุณค่าของภูมินาม จากตำนานพื้นบ้าน ในชุมชนอำเภอแม่ทา ที่เกี่ยวข้องกับชื่อหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ภูมินาม หมายถึง ชื่อหมู่บ้านที่บุคคลในแต่ละหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา กำหนด รับรู้ เข้าใจร่วมกันเพื่ออธิบายถึงที่ตั้งเฉพาะภูมินามนั้น ส่วนมากจะตั้งตามลักษณะที่ตั้งทางกายภาพ ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา ประเพณี สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอื่นๆที่รู้จักกันดีของคนแต่ละหมู่บ้าน ในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

๒. ตำนานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือนิทานที่ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อหมู่บ้าน จากเอกสารหลักฐานและจากเรื่อง “มุขปาฐะ” ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านในอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

๓. คุณค่าของภูมินาม หมายถึง บทบาทหน้าที่ตามแนวคิดและทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ประโยชน์ทางจิตใจ และการให้ความสำคัญกับ ชื่อหมู่บ้าน ที่บุคคล ในแต่ละหมู่บ้าน ในอำเภอแม่ทา กำหนด รับรู้เข้าใจร่วมกัน เพื่ออธิบายถึงที่ตั้งเฉพาะภูมินามนั้น

๔. ความหมายของภูมินาม หมายถึง การแปลความตามรูปศัพท์

